

HER ŞEYİN ŞAFAĞI: İNSANLIĞIN YENİ TARİHİ

THE DAWN OF EVERYTHING: A NEW HISTORY OF HUMANITY

Muhammet Ali YUNUS*

Öz

David Graeber ve David Wengrow'un kaleme aldığı Her Şeyin Şafağı, insanlık tarihine dair yerleşik "toplumsal sözleşme" ve "lineer ilerleme" anlatılarını arkeolojik ve antropolojik bulgularla kökten sorgulamaktadır. Yazarlar, siyaset felsefesinin odağındaki "eşitsizliğin kökeni" sorusunu reddederek, asıl meselenin insanların "yer değiştirme", "itaat etmeme" ve "yeni sosyal gerçeklikler yaratma" özgürlüklerini yitirmesi olduğunu savunurlar. Kitap, hiyerarşinin kaçınılmaz olmadığını, geçmişte otoritesiz kentlerin ve esnek yapıların var olduğunu kanıtlamaya çalışır. Aydınlanma düşüncesinin Yerli eleştirilerden şekillendiğini de öne süren eser, tarihi tek yönlü bir hikâye olmaktan çıkarıp, insanlığın siyasi yaratıcılığını ve farklı bir gelecek ihtimalini hatırlatmayı amaçlayan disiplinler arası bir başyapıttır.

Anahtar Kelimeler: Siyaset Felsefesi, Toplumsal Sözleşme, Eşitsizlik ve Özgürlük

Abstract

Neoklasik iktisadın Homo ekonomikus modeli—tam rasyonel ve kendi çıkarını maksimize eden birey varsayımı—mikro iktisadın temel davranışsal çerçevesini oluşturmuştur. Ancak evrimsel biyoloji, davranışsal iktisat, deneysel oyun teorisi ve ekonomik antropoloji alanlarından elde edilen bulgular, bu modelin toplumsal olarak gömülü ve tekrarlanan etkileşimlerde sınırlı açıklayıcılığa sahip olduğunu göstermektedir. Bu çalışma, iş birliği, karşılıklılık ve normlara uyum gibi prososyal davranışların, birçok durumda katı fayda maksimizasyonundan daha başarılı sonuçlar doğurduğunu savunarak heterodoks bir mikro iktisadi eleştiri geliştirmektedir. Evrimsel oyun teorisine dayanan analiz, bireylerin uyum başarısının toplumsal normları içselleştirme ve işbirlikçi stratejiler geliştirme yoluyla arttığını öne süren Homo socialis kavramsallaştırmasını sunmaktadır. Sonuç olarak, heterodoks mikro iktisat yaklaşımının, ortodoks modele kıyasla daha gerçekçi ve politika açısından daha işlevsel bir davranışsal temel sunduğunu ileri sürülmektedir.

Keywords: Political Philosophy, Social Contract, Inequality and Freedom

* Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İİBF, Hatay, Türkiye, Email: muhammetaliyunus@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6431-789X

How to cite this article/Atıf için: Yunus, M.A. (2026). Her Şeyin Şafağı: İnsanlığın yeni tarihi. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25, 58-62. <https://doi.org/10.58793/marusad.1830767>

Makale Geçmişi / Article History

Gönderim / Received: 26.11.2025 **Düzeltilme / Revised:** 02.05.2026 **Kabul / Accepted:** 11.06.2026

Giriş

Her Şeyin Şafağında: Yeni Bir İnsanlık Tarihi kitabının yazarları David Graeber ve David Wengrow, disiplinler arası bir bakışla insanlık tarihine dair yerleşik kabulleri sorgulayan iki önemli akademisyendir. Graeber, Yale ve Londra üniversitelerinde çeşitli görevlerde bulunduktan sonra London School of Economics'te antropoloji profesörü olarak çalışmıştır. Borç: İlk 5.000 Yıl ve Kuralların Ütopyası gibi eserleriyle tanınan Graeber, aynı zamanda aktivist ve teorisyen kimliğiyle de öne çıkmıştır. Wengrow ise University College London Arkeoloji Enstitüsü'nde karşılaştırmalı arkeoloji profesörü olup, ayrıca New York Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Kariyeri boyunca Ortadoğu, Akdeniz ve Asya'da yürüttüğü kazılarla tanınan Wengrow, özellikle Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarının gelişimi ve etkileşimi üzerine yaptığı araştırmalarla öne çıkmıştır. Yazarların bu akademik arka planı, eseri sadece tarihsel bir anlatı değil, aynı zamanda antropoloji, tarih ve siyaset felsefesi sentezi haline getirmektedir.

David Graeber ve David Wengrow'un Her Şeyin Şafağı: İnsanlığın Yeni Bir Tarihi adlı eseri, siyasal felsefenin ve insanlık tarihinin temel varsayımlarını sorgulamaktadır. Kitabın yazarları, biri arkeolog ve biri antropolog olarak, kendi alanlarının bulgularını bir araya getirerek, ana akım siyasal felsefenin "sözleşme," "özgürlük," "eşitsizlik" ve "otorite gibi kilit kavramlarına genel kabullerin dışında iddialı bir yorum getirmektedir. Bu doğrultuda çok katmanlı olan çalışmanın temel amacı; insanlık tarihini tek boyutlu, kaçınılmaz bir ilerleme veya düşünüş hikayesi olmaktan çıkarıp, çok daha çeşitli, özgür ve yaratıcı şekilde ele almaya çalışarak yeni bir tarih yazmaktır.

Birçok iç içe girmiş katmanı ve savı barındıran kitap, siyasal felsefenin temel taşlarından biri olan "toplumsal sözleşme kuramını" ele alarak işe başlamaktadır. Özellikle Thomas Hobbes ve Jean-Jacques Rousseau gibi düşünürlerin geliştirdiği bu kuramlar, insanlığın başlangıcını ya şiddet ve kargaşa dolu bir doğa durumu olarak tasvir etmekte ya da altın çağdan bir düşünüş hikayesi olarak sunmaktadır. Ancak Graeber ve Wengrow, bu hikayelerin gerçek olmaktan çok, kurtuluş umudundan yoksun mitler olduğunu iddia etmektedir. Yazarların bu yaklaşımı, klasik siyaset felsefesini antropolojik verilerle sarsmayı hedeflerken, beraberinde bu denli geniş genellemelerin ne ölçüde kanıtlanabilir olduğu sorusunu da getirmektedir. Onlara göre, Avrupalı düşünürlerin bu varsayımları, kendi toplumlarının mevcut eşitsizliklerini ve hiyerarşilerini "olağan" gösterme eğiliminden beslenmektedir.

Yazarlar, Avrupa'nın Aydınlanma döneminde, Avrupalı aydınların özellikle Kuzey Amerika'daki yerli toplumlara olan etkileşimlerinden derinden etkilendiğini ifade etmektedir. Geleneksel olarak görmezden gelinen veya "asil vahşi" olarak küçümsenen bu etkileşimlerin, aslında Avrupa'da özgürlük ve eşitlik üzerine yapılan tartışmaları nasıl etkilediği kitapta üzerinde durulan önemli konulardan birisidir. Bu iddia, aydınlanmanın salt Avrupa merkezli bir süreç olduğu fikrini sarsması bakımından önemli olsa da, bazı eleştirmenler tarafından kullanılan kaynakların spekülatif niteliği nedeniyle tartışmaya açık bulunmaktadır. Bu bağlamda, Avrupalıların yerli kabile liderleriyle yaptıkları uzun konuşmaların, daha önce hayal bile edemedikleri sosyal ve politik fikirlerle tanışmalarına yol açtığının altı çizilmektedir. Leibniz gibi düşünürlerin Çin devlet yönetim modellerini savunması gibi örnekler, Avrupa'nın dışarıdan gelen bu fikir akışına ne kadar açık olduğunu göstermektedir. Bu durum, yazarlara göre sözleşme kuramlarının, sadece Avrupalı düşünürlerin içsel bir ürünü

olmadığını, aynı zamanda Avrupalıların yerli toplumların özgürlükçü ve eşitlikçi yönetim modellerini gözlemlemesiyle şekillendiğini düşündürmektedir.

Sözleşme kurmalarını sorgulayan yazarlar, eşitsizlik kavramının ele alınışı ve buna dair soru sorma biçimlerinin insanların düşüncülerini sınırlandırdığını savunmaktadır. Bu doğrultuda kitabın ana savlarından birisi, eşitsizliğin kökenleri nedir? sorusunun yanlış bir soru olduğudur. Yazarlar, bu sorunun, eşitsizliği doğal ve kaçınılmaz bir durum olarak varsaydığını ve asıl sorgulanması gerekenin, insanlık tarihinin nasıl bu kadar sınırlayıcı bir biçimde algılandığı? olması gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla yazarlar eşitsizliğin nedenleri sorusu yerine özgürlüklerin nasıl sınırlandırıldığı sorusunun daha temel bir soru olması gerektiğini vurgulamaktadır. Zira, insanlar arasında belirli bağlamlarda eşitsizliğin oluşması doğal karşılanabilir ancak esas sorun eşitsizliklerin katılaşması, kalıcı hale gelmesi ve özgürlükleri sınırlandıran bir yapıya bürünmesidir. Kitapta yer verilen birçok tarihi örnek, oyun kralları gibi, insanların belirli ritüeller ve yönetsel faaliyetler için eşitsizlik yaratan geçici otorite ve statüler inşa edebildiklerini, söz konusu statülerin ve otoritenin zamanla kalıcı hale geldiğini göstermektedir. Başka bir ifade ile insanların farklı toplumlar ve farklı statüler arasında geçişkenliği zamanla kaybolmuş ve farklı bir toplum hayal etme özgürlüğü zaman içinde sınırlı bir hal almıştır. Bu özgürlüğün yitirilme hali, yazarlara göre, aslında eşitsizlikten daha temel bir sorundur.

Bu bağlamda kitap, üç temel sosyal özgürlük tanımlamaktadır. Bunlar, (1) çevreden uzaklaşma veya yer değiştirme özgürlüğü, (2) başkalarının emirlerini görmezden gelme veya reddetme özgürlüğü ve (3) tamamen yeni sosyal gerçeklikler yaratma veya farklı olanlar arasında geçiş yapma özgürlüğü şeklinde sıralanmaktadır. Yazarlar, insanlık tarihinde yaşanan tersliklerin genelde insanların sıralanan özgürlükleri kaybetmeye başladıklarında ortaya çıktığını öne sürmektedir. Eşitsizlik, doğal bir durum değil, aksine bu özgürlüklerin aşamalı olarak sınırlandırılmasının bir sonucudur. Bu bağlamda, kitap, otoritenin doğallaşması sürecine özel bir vurgu yapmakta ve sözleşme ve eşitsizliğin nasıl kaçınılmaz görüldüğünü anlamak için önemli olduğunun altını çizmektedir. Otoritenin, basit toplumsal ilişkilerden devlet yapılarına kadar nasıl geliştiğini, özellikle şiddet ile bakım arasındaki karmaşık bağları inceleyerek göstermektedir. Yazarlar, savaşın ve şiddetin, başlangıçta oyun veya ritüel gibi görünen biçimlerden, kalıcı ve geri dönülemez sonuçları olan bir gerçekliğe nasıl dönüştüğünü göstermeye çalışmaktadır. Örneğin, oyun krallarının insanları öldürmeye başladıklarında oyun kralı olmaktan çıkmaları, fikri ve keyfi otoritenin ve hiyerarşinin nasıl sağlamlaştığını çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle eşitsizlik oyunlarda veya mevsimin belli başlı zamanlarda ihtiyaçlar gereği kabul edilen geçici bir durum olmaktan yavaş yavaş daha genel ve kalıcı bir duruma dönüşmektedir.

Bu doğrultuda, Roma hukuku, otoritenin doğallaşmasının ve kurumsallaşmasının çarpıcı bir örneği olarak sunulmaktadır. Mülkiyet ve özgürlük kavramlarının “köle hukukuna” dayandığını gösteren yazarlar, efendinin köleyi bir “şey” (res) olarak görmesinin, kişiyi sosyal haklardan mahrum bırakarak keyfi şiddet potansiyelini en mahrem sosyal ilişkilerin içine nasıl soktuğunu açıklamaktadırlar. “Aile” kelimesinin dahi Latince “ev kölesi” anlamına gelen “famulus” kelimesinden türemesi, ataerkil hane halkı içindeki mutlak otoritenin, kraliyet iktidarının bir şablonu haline gelmesiyle nasıl iç içe geçtiğini gözler önüne sermektedir. Kralın tebaası üzerindeki “bakım ve

şiddet” bağlarıyla temellenen otoritesi, bir babanın ailesi üzerindeki otoritesinin bir yansıması olarak doğallaştırılmıştır. Bununla birlikte, otoritenin ve mülkiyetin kökenini bu denli doğrudan köle hukukuna ve aile yapısına indirgeyen yaklaşım, tarihsel süreçlerin karmaşıklığını basitleştirme riski barındırması bakımından eleştiriye açıktır. Bu, bakım ve tahakküm arasındaki karmaşa, insanların kendilerini yeniden yaratma ve farklı toplumsal ilişkiler kurma yeteneğini nasıl kaybettiğini anlayabilmek için önemli bir yere sahiptir.

Genel olarak Her Şeyin Şafağı, insanlık tarihinin, çoğu zaman anlatıldığı gibi, küçükten büyüğe, basitten karmaşığa doğru giden tek yönlü bir hikâye olmadığını göstermektedir. Kentlerin ortaya çıkışının her zaman hiyerarşi veya otoriter yönetime yol açmadığı, aksine, pek çok erken kentin idari hiyerarşiden yoksun, büyük ölçekli sivil deneyler olarak ortaya çıktığı örnekler yardımıyla ortaya konmaktadır.

Graeber ve Wengrow, binlerce yıl süren toplumsal çeşitliliğin, esnekliğin ve özgürlüğün kanıtlarını sunarak, geçmişin “anormali” olarak görünen yönlerinin, örneğin, mahalle meclisleri tarafından yönetilen şehirler veya kadınların daha fazla resmi konuma sahip olduğu yönetim sistemleri, aslında gerçek ilerlemeler olabileceğini vurgulamaktadırlar. Graeber ve Wengrow, Neolitik dönemdeki teknolojik ve sosyal yeniliklerin kadınların kolektif bilgi birikimine dayandığını ve hiyerarşinin kaçınılmaz olmadığını savunmaktadır. Bu yaklaşım, siyaset felsefesi ve eleştirel tarih yazımı açısından yeni bir perspektif sunsa da, bazı uzmanlarca arkeolojik kanıtların belirli bir siyasal teoriyi desteklemek adına seçici bir okumaya tabi tutulmuş olabileceği ihtimaliyle de değerlendirilmektedir. Ancak yine de bu örnekler, toplumların teknolojik ilerlemelerle birlikte otomatik olarak hiyerarşik düzene geçtiği düşüncesini sorgulamaktadır. Kitap, okuyucuyu, eşitsizliğin ve otoritenin doğal olduğunu iddia eden sözleşmecî kuramların mitlerini hem sorgulamaya hem de yeni ve farklı toplumsal formların mümkün olabileceğini düşündürmeye çalışmaktadır.

Sonuç

Her Şeyin Şafağında adlı eser hem kapsamı hem de iddiası bakımından çağdaş siyaset felsefesi literatüründe dikkat çekici bir çalışmadır. Graeber ve Wengrow’un savlarını yalnızca teorik bir zeminde değil, geniş bir tarihsel ve arkeolojik veri seti üzerinden temellendirmeleri; farklı coğrafya ve dönemlerden örneklerle insanlık tarihine ilişkin yerleşik anlatıları sorgulamaları eserin güçlü yönlerindedir. Özellikle eşitlik, özgürlük, sözleşme, otorite gibi siyaset felsefesinin temel kavramlarını yeniden yorumlama biçimleri, bu çalışmayı klasik düşünce geleneklerinin ötesine taşıyarak özgün bir tartışma alanı yaratmaktadır.

Bununla birlikte, kitabın çok katmanlı yapısı ve yazarların aynı anda hem tarihsel hem antropolojik hem de siyasal teorik düzlemde tartışmalar yürütmeleri, metnin ana argümanlarının takip edilmesini yer yer güçleştirebilir. Yazarların, her şeyin tarihini yazma iddiası, kapsam genişledikçe merkezî savların odağını kaybetme tehlikesini barındırmaktadır. Ayrıca, kitapta sunulan bazı tarihsel örneklerin ve antropolojik vakaların, yazarların tezlerini destekleyecek biçimde seçici bir yorumla ele alındığına dair eleştiriler saklı tutulmalıdır. Ancak bu durum, yazarların geleneksel tarih yazımına alternatif bir yaklaşım geliştirme ve tarihsel süreçleri farklı düşünsel çerçeveler

üzerinden yeniden okuma çabasının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Eser, sunduğu bu provokatif perspektifle, modern literatürdeki “kaçınılmaz devlet” ve “doğal hiyerarşi” tartışmalarına önemli bir şerh düşmektedir.

Kaynakça

Graeber, D., & Wengrow, D. (2024). Her şeyin şafağı: İnsanlığın yeni tarihi (K. Kartal, Çev.). Epsilon Yayınevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 2021).